

تجزیه قرارداد

تألیف

زهره کریمی

سرشناسه	: زهره کریمی، ۱۳۶۴
عنوان و نام پدیدآور	: تجزیه قرارداد / تألیف زهره کریمی.
مشخصات نشر	: شاهرود : قانون و قلم، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۳۱۰ ص
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۰۸۷-۳-۷
وضعیت فهرست نویسی: فیبا	
موضوع	: قراردادها - ایران - تفسیر و استنباط
موضوع	: contracts- Iran- Interpretation and construction :
موضوع	: قراردادها - تفسیر و استنباط
موضوع	: contracts - Interpretation and construction :
رده‌بندی کنگره	: ۳۱۳۹۵ ت ۴۴۴ / ک ۸۶۹ / ک م ه ا
رده‌بندی دیویی	: ۳۴۶ / ۵۵۰۲۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۴۰۱۰۲۵

تجزیه قرارداد

تألیف: زهره کریمی

حاج، اول: ۱۳۹۵

شمارگان ۱۰۰ نسخه

ناشر: قانون و قلم

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۷-۳-۹۶۰۸۷-۶۰۰-۷۸

مرکز پخش و توزیع: تهران، میدان انقلاب، نبش خیابان اردیبهشت، تالار بزرگ کتاب، پلاک ۳۲؛

پخش و فروش کتب حقوقی آرمان علم.

تلفن: ۶۶۴۰۶۲۸۷-۶۶۴۰۶۲۸۵

فهرست مطالب

مقدمه	۱۵
-------	----

بخش اول

مفهوم، مبانی و اقسام تجزیه قرارداد

۶۶ - ۹

فصل اول. مفهوم و مبانی تجزیه قرارداد	۲۱
مبحث اول. مفهوم تجزیه قرارداد	۲۱
گفتار اول. تعریف لغوی تجزیه قرارداد	۲۱
گفتار دوم. مفهوم تجزیه پذیری تعهدات	۲۶
بند اول. تعریف تعهدات تجزیه پذیر و تجزیه ناپذیر	۲۶
بند دوم. صور تجزیه پذیری تعهد	۳۳
۱. تجزیه پذیری به اعتبار تعدد موضوع تعهد	۳۳
۲. تجزیه پذیری به اعتبار تعدد اطراف تعهد	۴۱
گفتار سوم. تعریف اصطلاحی تجزیه قرارداد	۴۴
مبحث دوم. مبانی تجزیه قرارداد	۴۸
گفتار اول. مبانی تجزیه قرارداد در حقوق ایران	۴۹
بند اول. عقل	۴۹

بند دوم. قصد و اراده طرفین	۵۰
۱. قاعده العقود تابعه للقصود	۵۰
۲. وحدت انشاء با تعدد منشأ	۵۳
۳. یک قصد قائم مقام دو قصد	۵۴
۴. قصد انشاء صریح و قصد انشاء ضمنی	۵۵
۵. وحدت مطلوب و تعدد مطلوب	۵۷
ب. سوم. اصل لزوم	۶۰
بند چهارم. اصل صحت	۶۳
گفتار دوم. مابین تجزیه قرارداد در حقوق انگلیس	۶۶
گفتار سوم. مباحث تجزیه قرارداد در کنوانسیون بیع بین المللی کالا	۶۸
فصل دوم. اقسام تجزیه قرارداد	۷۰
مبحث اول. تجزیه قرارداد، اعتراض خالت یا عدم دخالت اراده طرفین	۷۰
گفتار اول. تجزیه قهری قرارداد	۷۳
بند اول. تعذر تسلیم قسمتی از مورد معامله	۷۴
بند دوم. عدم امکان مالکیت نسبت به قسمتی از مورد معامله	۸۱
۱. عدم قابلیت تملک به علت منع قانونی معامله	۸۱
۲. عدم قابلیت تملک به علت عدم مالیت	۸۲
بند سوم. فضولی بودن قسمتی از معامله	۸۴
گفتار دوم. تجزیه ارادی قرارداد	۸۶
بند اول. اقاله جزئی قرارداد	۸۶
بند دوم. فسخ جزئی قرارداد	۹۳
۱. فسخ جزئی قرارداد در حقوق ایران	۹۳
۲. فسخ جزئی قرارداد در حقوق انگلیس	۱۰۹
۱.۱. قراردادهای بسیط	۱۱۰

فهرست مطالب < ۹

۱۱۱.....	۱۲. قراردادهای اقساطی
۱۱۷.....	۱۱. قراردادهای بیسط
۱۱۷.....	۱-۱-۳. تحقق نقض اساسی نسبت به بخشی از قرارداد
۱-۲-۳. عدم اجرای تعهد نسبت به بخشی از قرارداد در مهلت اضافی تعیین شده	
۱۲۰.....	
۱۲۱.....	۲. قراردادهای اقساطی
۱۲۲.....	۲-۳. تحقق نقض اساسی نسبت به یک قسط
۱۲۳.....	۲-۲. عدم اجرای تعهد در مهلت اضافی تعیین شده
۱۲۴.....	مبحث دوم. تجزیه قرارداد به اعتبار موضوع
۱۲۵.....	گفتار اول. مفهوم شرط و ارتباط آن با عقد
۱۲۵.....	بند اول. مفهوم شرط
۱۲۸.....	بند دوم. ارتباط شرط با عقد
۱۲۹.....	۱-۱. وابستگی شرط به عقد از حیث صحت و نفوذ و بقاء
۱۳۱.....	۱-۲. وابستگی شرط به عقد از حیث لزوم
۱۳۳.....	۲. نظرات مختلف راجع به جایگاه تعهد ناشی از شرط در عقد
۱۳۳.....	۱-۲. شرط جزئی از دو عوض است
۱۳۳.....	۲-۲. استقلال نسبی تعهدات ناشی از شرط
۱۳۵.....	گفتار دوم. تجزیه قرارداد به اعتبار شرط
۱۳۵.....	بند اول. تجزیه شروط باطل از قرارداد
۱۳۶.....	۱. نظر فقها راجع به تجزیه پذیر بودن شرط باطل از عقد
۱۳۶.....	۱-۱. قائلین به فساد عقد با فساد شرط
۱۴۰.....	۱-۲. قائلین به صحت عقد با فساد شرط
۱۴۱.....	۱-۳. قائلین به تفکیک
۱۴۳.....	۲. موضع قانونی مدنی

۱۴۴.....	۲-۱. شرط غیر مقدور
۱۴۴.....	۲-۱-۱. اشتراط قدرت در شرط فعل
۱۴۵.....	۲-۱-۱-۱. شرط فعل بریکی از متعاقدین
۱۴۶.....	۲-۱-۱-۲. شرط فعل بر ثالث
۱۴۸.....	۲-۱-۲. اشتراط قدرت در شرط صفت
۱۴۹.....	۲-۱-۳. اشتراط قدرت در شرط نتیجه
۱۵۰.....	۲-۲. شرط بدون فایده
۱۵۲.....	۲-۲. شرط نامشروع
۱۵۷.....	بند دوم. تجزیه شرط صحیح از قرارداد
۱۵۸.....	۱. شرط صفت
۱۶۱.....	۲. شرط نتیجه (غایت)
۱۶۴.....	۳. شرط فعل

بخش دوم

شرایط، موانع و آثار تجزیه قرارداد

۲۸۰-۷

۱۶۹.....	فصل اول: شرایط و موانع تجزیه قرارداد
۱۶۹.....	مبحث اول: شرایط تجزیه قرارداد
۱۶۹.....	گفتار اول: شرایط تجزیه قرارداد در حقوق ایران
۱۷۰.....	بند اول: وجود قرارداد واحد
۱۷۶.....	بند دوم: قابلیت جزء باقیمانده برای واقع شدن به عنوان موضوع یک عقد مستقل
۱۷۷.....	گفتار دوم: شرایط تجزیه قرارداد در حقوق انگلیس
۱۷۷.....	بند اول: مطابقت با نظم عمومی
۱۷۸.....	بند دوم: امکان اعمال قاعده Blue Pencil Test

فهرست مطالب > ۱۱

بند سوم: تعهد نباید تمام عوض یا عوض اصلی قرارداد را تشکیل دهد.....	۱۸۰
بند چهارم: تجزیه نباید موجب تغییر ماهیت قرارداد شود.....	۱۸۴
گفتار سوم: شرایط تجزیه قرارداد در کنوانسیون بیع بین المللی کالا.....	۱۸۶
بند اول: تجزیه پذیری واقعی و طبیعی موضوع قرارداد.....	۱۸۸
بند دوم: پیش بینی اقساط در قرارداد.....	۱۸۹
مبحث دوم: موانع تجزیه قرارداد.....	۱۹۰
گفتار اول: موانع تجزیه قرارداد در حقوق ایران.....	۱۹۰
بند اول: تجزیه پذیری طبیعی.....	۱۹۱
بند دوم: تجزیه پذیری قراردادی.....	۱۹۳
بند سوم: تجزیه پذیری قاری.....	۱۹۶
گفتار دوم: موانع تجزیه قرارداد - توق انگلیس.....	۱۹۷
گفتار سوم: موانع تجزیه قرارداد در کنوانسیون بیع بین المللی کالا.....	۱۹۹
بند اول: نقض اساسی قرارداد.....	۱۹۹
فصل دوم: آثار تجزیه قرارداد.....	۲۰۱
مبحث اول: آثار تجزیه قرارداد در حقوق ایران.....	۲۰۱
گفتار اول: آثار تجزیه قرارداد به مفهوم عام.....	۲۰۳
بند اول: تقسیت ثمن.....	۲۰۳
۱. اموال قیمی.....	۲۰۶
۱-۱. تقویم جزء صحیح بطور مستقل و تقویم مجموع با حالت اجتماع.....	۲۰۶
۱-۲. تقویم هر جزء بطور مستقل و تقویم نسبت هریک به مجموع دو قیمت.....	۲۰۹
۱-۳. تقویم هر جزء بطور مستقل با در نظر گرفتن وصف انضمام و تقویم مجموع با لحاظ همان وصف.....	۲۱۱
۲. اموال مثلی.....	۲۱۲
بند دوم: خیار تبعض صفت.....	۲۱۳

۲۱۶.....	۱. احکام خيار تبعض صفقه
۲۱۶.....	۱-۱. عدم اختصاص خيار به فرض بطلان بخشی از قرارداد
۲۱۹.....	۱-۲. منوط بودن ایجاد خيار به جهل مشتری
۲۱۹.....	۱-۳. عدم فوریت خيار تبعض صفقه
۲۲۲.....	۱-۴. تعلق خيار بر مبيع معين و کلی
۲۲۳.....	۱-۵. خيار تبعض صفقه: قاعده عمومی قراردادها
۲۲۳.....	۲. حدود سازی اعمال و کاربرد خيار تبعض صفقه
۲۲۷.....	گزارش: آثار تجزیه قرارداد به مفهوم خاص
۲۲۸.....	بند اول. استماع کردن مسئولیت تضامنی
۲۳۲.....	بند دوم. سقید جنس تعهدات
۲۳۳.....	۱. وفاء به عهد
۲۴۸.....	۲. اقاله
۲۴۹.....	۳. ابراء
۲۵۳.....	۴. تبدیل تعهد
۲۵۵.....	۱. تبدیل تعهد به اعتبار موضوع تعهد
۲۵۶.....	۲. تبدیل تعهد به اعتبار مدیون
۲۵۶.....	۳. تبدیل تعهد به اعتبار طلبکار
۲۵۷.....	۵. تهاتر
۲۶۰.....	۶. مالکیت مافی الذمه
۲۶۲.....	گفتار سوم: اثر تجزیه قرارداد به اعتبار شرط
۲۶۲.....	بند اول: اثر بطلان شرط
۲۶۳.....	۱. اثر شرط غیر مقدور
۲۶۳.....	۲. اثر شرط بی فایده
۲۶۶.....	۳. اثر شرط نامشروع

فهرست مطالب < ۱۳

بند دوم: اثر تخلف از شروط صحیح	۲۶۷
۱. اثر تخلف از شرط صفت	۲۶۷
۲. اثر تخلف از شرط نتیجه	۲۷۱
۳. اثر تخلف از شرط فعل	۲۷۲
مبحث دوم: آثار تجزیه قرارداد در حقوق انگلیس	۲۷۶
گفتار ر: تفسیط عوض	۲۷۶
گفتار و: واگذاری جزیی قرارداد	۲۷۹
مبحث سوم: آثار تجزیه قرارداد در کنوانسیون بیع بین المللی کالا	۲۸۰
نتیجه‌گیری	۲۸۱
فهرست منابع	۲۹۹
الف) فهرست منابع فارسی	۲۹۹
۱) کتب	۲۹۹
۲) مقالات	۳۰۳
۳) پایان نامه ها	۳۰۳
ب) فهرست منابع عربی	۳۰۴
ج) فهرست منابع انگلیسی	۳۰۷

مقدمه

هرگاه عقد به ناسر یکی باشد ولی در عمل بتواند به چند عقد منحل گردد و هر کدام از آن عقود دارای شرایط تشکیل یک عقد کامل و صحیح باشد، به این امر انحلال عقد واحد به عقود متعدد^۱ که ظاهراً ناظر به انحلال قهری است یا «تجزیه قرارداد» گفته می‌شود. بدین مبنی که یک عقد نظریه آثار و احکامی که بر آن مترتب می‌شود، در حکم عقود متعدد است.^۲

انعقاد هر قرارداد موجد تعهداتی برای هر یک از طرفین قرارداد است تا به اجرای صحیح و مناسب آن ختم شود. اما انعقاد هر قرارداد لزوماً به اجرای آن یا لااقل اجرای کامل آن نمی‌انجامد. عوامل متعددی ممکن است در جریان اجرای قرارداد اختلال ایجاد کند و قابلیت یا امکان اجرای کامل آن را از بین ببرد. عنوان تجزیه قرارداد عمدتاً دربردارنده دو مفهوم است:

۱. مفهوم عام که تجزیه ناشی از برهم خوردن قرارداد به واسطه اراده طرفین یا یکی از آنان یا انفساخ قرارداد باشد. در این فرض، تجزیه قرارداد به معنی انحلال

۱. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ترمینولوژی حقوق، انتشارات گنج دانش، تهران، ۱۳۸۰، چاپ یازدهم، صفحه ۹۰.

۲. بروجرودی عبده، محمد، حقوق مدنی، تهران، انتشارات طه، چاپ نخست، ۱۳۸۰، صفحه

قسمتی از قرارداد در مفهوم عام است که دربردارنده انحلال به تراضی (اقاله یا تفاسخ)، انحلال به یک اراده (فسخ) و انحلال قهری (انفساخ) است. در این فرض تجزیه قرارداد با انحلال آن ملازمه دارد.

۲. مفهوم خاص که تعهد آغازین یا کار مشترک از نظر مادی یا اعتباری قابل تقسیم به چند تعهد مرتبط و مستقل باشد. از این نوع تعهدات به «تعهدهای پیوسته به نحو تسهیم» یاد می‌شود که از تقسیم تعهد بین چند بدهکار یا طلبکار به وجود آمده. هر کدام ناظر بر بخشی از آن تعهد است. ممکن است این تعهدها در مرحله ایجاد پیوسته به هم باشند یا ارتباط آنان به کار مشترک سبب این پیوند باشد، ولی در هر حال در مرحله اجرا مستقل از یکدیگر هستند.

مبانی متعددی وجود و پذیرش تجزیه قرارداد را به عنوان یک اصل در نظام حقوقی ایران توجیه می‌کنند. غم اینکه بحث و بررسی دقیق و همه جانبه‌ای در حقوق ایران در رابطه با مبانی تجزیه قرارداد به عمل نیامده است، با تعمق در محتوای بیانات فقها پیرامون مدارک و مستندات قاعده «انحلال عقد واحد به عقود متعدد» می‌توان از مبانی فقهی و حقوقی تجزیه قرارداد جداگانه سخن به میان آورد. تجزیه قرارداد دربردارنده اقسامی است. در این بخش، اقسام تجزیه قرارداد می‌توان از تجزیه قرارداد به اعتبار دخالت یا عدم دخالت طرفین در وقوع تجزیه (تجزیه قهری و ارادی) و تجزیه قرارداد به اعتبار موضوع (تعهدات اصلی و فرعی) سخن گفت.

تجزیه قرارداد نیازمند فراهم شدن شرایطی است که امکان اعمال آن را به عنوان یک اصل در نظام حقوقی قاعده‌مند سازد. اما صرف تحقق این شرایط لزوماً تجزیه قرارداد را به دنبال نخواهد داشت. چه بسا موانعی وجود داشته باشد که اجرای این اصل را ناممکن سازد. بنابراین بحث از شرایط و موانع تجزیه قرارداد ضروری به نظر

می‌رسد.

پذیرش و اعمال هر نهاد حقوقی واجد آثار و تبعاتی است که فلسفه وجودی آن را توجیه میکند. در پاسخ بدین پرسش که تجزیه قرارداد چه تأثیری بر سرنوشت عقد به عنوان یک موجود اعتباری که دارای حیات حقوقی است دارد، باید پیرامون آثار تجزیه قرارداد در هریک از مفاهیمی که پیش از این مورد اشاره قرار گرفت، بحث و بررسی به عمل آورد.